

УДК: 811.161.2'42:821.161.2.0Коб.
DOI: 10.26565/2227-1864-2020-87-12

Когнітивно-прагматична концепція художнього дискурсу (на матеріалі мовотворчості Ольги Кобилянської)

Юлія Манольєвна Руснак

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри суспільних наук та українознавства,

ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»

(пл. Театральна, 2, Чернівці, 58002, Україна);

e-mail: yuliyarusnak@bsmu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9941-4411>

Розвиток мовознавчої науки, мультидисциплінарний підхід до висвітлення мовних явищ призвели до зміни наукової парадигми – текстоцентричну парадигму змінила – дискурсивна. У мовознавстві виокремилась філологічна дисципліна – дискурсологія, спрямована на характеристику мовленнєвого спілкування людей у певних ситуаціях з урахуванням єдності наукових підходів.

Мета дослідження – осмислити художній дискурс автора як філософсько-гуманітарну реальність, сформувати когнітивно-прагматичну концепцію художнього дискурсу.

У науковій літературі наявні різноманітні класифікації дискурсу за гетерогенними ознаками. З-поміж них виокремлено художній дискурс.

Багатозначність терміна дискурс дає змогу використовувати поняття художній дискурс у двох значеннях, широкому і вузькому.

Дискурс¹, або авторський дискурс, – частина культурного простору, де функціонують семіотичні одиниці, оформлені за законами певних жанрів, у яких творчо, вербальними засобами відтворено знання, відомості, оцінки, ментальність автора як представника певної соціокультурної спільноти і які мають прагматичне навантаження. У вузькому розумінні під дискурсом² розуміємо уривок тексту (контекст). Когнітивний аспект (знання, відомості, оцінки, загалом ментальність) зrealізовано у площині *текст – автор*, прагматичний – у площині *текст – читач*, хоча ми свідомі, що такий поділ до певної міри умовний.

Вважаємо за доцільне для ефективного аналізу художнього дискурсу в когнітивному та прагматичному аспектах увести дві абстрактні одиниці – когнітему та прагматему. Когнітема – узагальнена одиниця, в якій зrealізовано квант інформації про світ (напр., мислення, колір, психічний стан тощо). Прагматема – абстрактна одиниця, яка впливає на читача.

Ключові слова: текст, дискурс, художній дискурс, художній текст, когнітивний аспект, когнітема, прагматичний аспект, прагматема

Руснак Ю. М. Когнітивно-прагматическая концепция художественного дискурса (на материале языкового творчества Ольги Кобылянской)

Развитие языкознания, мультидисциплинарный подход в освещении языковых явлений привели к изменению научной парадигмы – текстоцентричную парадигму сменила дискурсивная. В языкознании появилась филологическая дисциплина – дискурсология, изучающая речевое общение людей в определенных ситуациях с учетом многообразия научных подходов.

Цель исследования – осмыслить художественный дискурс автора как философско-гуманитарную реальность, сформировать когнитивно-прагматическую концепцию художественного дискурса.

В научной литературе существуют различные классификации дискурса по гетерогенным признакам. Среди них выделен художественный дискурс.

Многозначность термина дискурс позволяет использовать понятие художественный дискурс в двух значениях, широком и узком.

Дискурс¹, или авторский дискурс, – часть культурного пространства, где функционируют семиотические единицы, оформленные в соответствии с закономерностями определенных жанров, в которых творчески, вербальными средствами воспроизведены знания, сведения, оценки, ментальность автора как представителя определенного социокультурного сообщества и которые имеют прагматическую направленность. В узком значении под дискурсом² понимаем отрывок текста (контекст). Когнитивный аспект (знания, сведения, оценки, ментальность) реализован в плоскости *текст – автор*, прагматический – в плоскости *текст – читатель*, хотя мы понимаем, что такое разделение условно.

Считаем целесообразным для эффективного анализа художественного дискурса в когнитивном и прагматическом аспектах ввести две абстрактные единицы – когнитему и прагматему. Когнитема – обобщенная единица, в которой реализован квант информации о мире (напр.: мышление, цвет, психическое состояние и т. п.). Прагматема – абстрактная единица, влияющая на читателя.

Ключевые слова: текст, дискурс, художественный дискурс, художественный текст, когнитивный аспект, когнитема, прагматический аспект, прагматема

Yulia Rusnak. Cognitive-pragmatic concept of artistic discourse (based on the language of Olga Kobylyanska)

The development of linguistics, a multidisciplinary approach to the coverage of linguistic phenomena have led to a change in the scientific paradigm – the discursive paradigm has come instead of text-centric one. In linguistics a philological discipline has been arisen – discourse studies aimed at characterizing the speech communication of people in certain situations taking into account the unity of scientific approaches.

The purpose of the article is to comprehend the author's artistic discourse as a philosophical and humanitarian reality, to form a cognitive and pragmatic concept of artistic discourse.

The polysemy of the term discourse makes it possible to use the concept of artistic discourse in two meanings – broad and narrow.

Discourse¹, or author's discourse, is a part of cultural space where semiotic units formed according to the laws of certain genres function, in which the author's knowledge, information, assessments, mentality as a representative of a certain sociocultural community are creatively and verbally reproduced and which have a pragmatic load.

In a narrow sense discourse² means a fragment of text (context). The cognitive aspect (knowledge, information, assessments, mentality in general) is realized in the plan of *text – author*, pragmatic – in the plane of *text – reader*, although we are aware that such a division is to some extent conditional.

For effective analysis of artistic discourse in cognitive and pragmatic aspects we consider it's necessary to enter into scientific circulation two abstract units – *cognitema* and *pragmatema*. *Cognitema* is a generalized unit in which a quantum of information about the world is realized (for example, thinking, color, mental state, etc.). *Pragmatema* is an abstract unit which has influence into the reader.

Key words: text, discourse, artistic discourse, artistic text, cognitive aspect, cognitema, pragmatic aspect, pragmatema

Постановка проблеми. Поступовий розвиток мовознавства та гуманітарне спрямування науки призвели до того, що з другої половини ХХ ст. основним об'єктом дослідження став текст, виокремилась галузь філологічних знань – лінгвістика тексту.

Текст характеризується такими ознаками: у ньому функціонують одиниці нижчих рівнів; виконує низку функцій, які традиційно відносять до мови; у тексті реалізується нерозривна єдність мови і мовлення, мови і мислення; текст виступає одиницею семіотичного простору; відображає психолінгвістичні особливості носіїв мови; є одиницею культурного універсуму людства, експлікує його креативні потенції; уможливорює комунікацію та здатність людей до взаєморозуміння.

Наразі термін *текст* став одним з найбільш уживаних і нерідко тлумачиться надто широко, стає синонімом до поняття культура. «Розширення меж поняття „текст” розглядається, як відомо, у зв'язку з так званою пантекстуальністю, сутність якої образно визначають слова німецького ученого: „Тексти всіх різновидів залишають свою паперову домівку і захоплюють раніше семіотично не доторкані землі”» [19, с. 84] (тут і далі переклад мій. – Ю. Р.). Однак текстом є прислів'я, загадки. І. Попова вважає, що текст – «певне предикативне синтаксичне утворення, яке складається зі слова або синтаксично зв'язаної групи слів і виконує комунікативну функцію» [12, с. 11].

Текст як найскладніший об'єкт філології досліджують у різноманітних ракурсах: *онтологічному* (сутність тексту як лінгвістичної реальності, його статус та специфіка серед інших мовних одиниць); *когнітивному* (відображення об'єктивної дійсності); *прагматичному* (ставлення автора до змістового матеріалу тексту, вплив на читача); *лінгвістичному* (мовне оформлення знань: внутрішньотекстова структура та семантика мовних одиниць), *антропоцентричному* (мовлення як вияв особистості мовця, його гуманістичних цінностей, суспільної позиції, загалом ментальності людини і нації), *стилістичному* (відбір мовних засобів), *психолінгвістичному* (породження і розуміння тексту). З огляду на експансивність сучасної науки аспекти дослідження взаємопов'язані, взаємообумовлені.

Проте нині відзначаємо особливу увагу

науковців до тексту в лінгвокогнітивному та прагматичному аспектах, оскільки перший залучає до наукового аналізу комплекс відомостей, об'єднаних поняттям «національна картина світу», стосується фундаментальної проблеми взаємозв'язку мови – мислення – культури, другий же зосереджує увагу на антропоцентризмі мови, концепції тексту як результату комунікативного акту, зумовленого інтенцією автора [11, с.7]. З урахуванням комунікативної ситуації текст розглядають у двох площинах: *текст – адресант* (породження тексту) і *текст – адресат* (сприйняття тексту).

Проте розвиток науки, мета якої, вивчаючи конкретні явища, робити певні узагальнення, мультидисциплінарний підхід до висвітлення мовних явищ призвели до зміни наукової парадигми – текстоцентричну парадигму змінила дискурсивна. У мовознавстві виокремилась філологічна дисципліна – дискурсія, спрямована на характеристику мовленнєвого спілкування людей у певних ситуаціях з урахуванням єдності наукових підходів.

Мета дослідження – осмислити художній дискурс автора як філософсько-гуманітарну реальність, сформувати когнітивно-прагматичну концепцію художнього дискурсу.

Мета дослідження передбачає виконання таких **завдань:** 1) проаналізувати погляди науковців щодо поняття дискурс; 2) запропонувати своє бачення художнього дискурсу; 3) обґрунтувати лінгвокогнітивний та прагматичний ракурси художнього дискурсу як пріоритетні; 4) запропонувати одиницю художнього дискурсу в лінгвокогнітивному аспекті; 5) увести одиницю художнього дискурсу в прагматичному аспекті.

До аналізу залучено художній дискурс Ольги Кобилянської, яка у літературний процес Буковини кінця ХІХ – початку ХХ ст. зробила найбільший внесок, своєю творчістю суттєво збагатила українську літературу: привнесла в неї нові неординарні характери та образи. У її творчості можна простежити основні психоідеологічні моделі, характерні для модернізму, а саме: естетизм, індивідуалізм, психологізм, міфологізм, фемінізм. Ольга Кобилянська вдавалась до різних прозових жанрів.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти мовотворчості Ольги Кобилянської досліджувало чимало мовознавців, передовсім буковинських: Н. Гуйванюк, Н. Бабич, Л. Ткач, О. Кульбабська, М. Скаб, Н. Руснак, С. Шабат-Савка, О. Кардашук,

Т. Гуцуляк, В. Чолкан, О. Максим'юк, О. Даскалюк та ін.

У розробці художнього дискурсу спираємось на праці Ф. Бацевича [1], Н. Голікової [4], М. Голянич [5], С. Єрмоленко, В. Карасика [8], Н. Кондратенко [10, 11], О. Селіванової [15], Ю. Степанова [16], Л. Приблуди [13], Л. Вороновської [3] та інших.

Виклад основного матеріалу. Одним із найпопулярніших термінів у сучасній філологічній науці є *дискурс*. Дискусійність проблем, пов'язаних з його дослідженням, зумовлені новизною, багатовекторністю поняття та можливістю креативного підходу до його висвітлення. Усі науковці визнають реалізацію дискурсу у текстовій формі: «текст функціонує як дискурс у тому разі, коли він занурений в умови власного продукування і сприйняття» [6, с. 9]; «новий напрям (дискурс) наукового аналізу пов'язано з усвідомленням тієї реальності, що текст є основним, але не єдиним елементом у складно організованій системі людської комунікації. Визнання цієї обставини призвело до переорієнтації дослідницьких інтересів від питань внутрішньотекстової організації до процесів текстопородження і – сприйняття. Теоретичним висновком цього виявилось розмежування *тексту* як результату комунікативно-когнітивної діяльності і *дискурсу* як самого процесу» [19, с. 43]. Таким чином, поняття *текст* і *дискурс*, перебуваючи у відношеннях включення, протиставляються як статичність динамічності, результативність комунікативного акту процесуальності.

У сучасній теорії комунікації термін дискурс вживається з різними значеннями. Пор.: дискурс (від фр. *мовлення*, з лат. – *блукати, розгалуження, розростання, коловорот*) 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [15, с. 119].

С. Я. Єрмоленко у виданні «Українська мова: енциклопедія» пропонує такі значення терміна дискурс: «Дискурс (фр. промова, виступ) 1. Одиниця спілкування, більша за речення, в якій наявні міжреченнєві зв'язки забезпечують цілісність і зв'язність висловлювання, логічне розгортання думки. 2. Висловлення як безпосередня мовна діяльність, що реалізується у конкретній життєвій ситуації, у певній формі спілкування, поведінки, міміки, жестів, настрою мовця, а також у характерних соціокультурних,

психолінгвальних умовах, коли на перший план виступає соціальна роль мови. 3. Текст (письмовий і усний), об'єднаний наскрізною ідеєю, одним мотивом; розглядається у широкому контексті його творення і сприймання, тобто відбиває національно-культурні, соціальні, психічні умови авторської мовотворчості» [17, с. 142].

М. І. Голянич, підсумовуючи погляди мовознавців, акцентує увагу на багатовекторності поняття дискурс. Вона зазначає: «Дискурс – зв'язний текст у сукупності <...> з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст взятий в подієвому аспекті», «це мовлення, занурене в життя» (Н. Арутюнова); він невіддільний від паралінгвістичного супроводу мовлення, від «форм життя», зафіксованих у ньому, тобто в його структурі окреслюють референційну, емоційно-оцінну, ілюкативну й препозиційну буттєвості; дискурс може розглядатися і через призму семіотичного процесу, тому все, що стосується цього процесу, розташовуючись на синтагматичній осі мови, стає дотичним до нього; маніфестуючись через дискурсивну практику, насамперед мовну, дискурс стає синонімом поняття «текст» (А. Греймас); дискурс іноді ототожнюють із висловлюванням, у якому окремі фрагменти-фрази з'єднані між собою його інтенційністю й цілісністю, або розглядають за аналогом фразових граматик, де акцентується не стільки когерентність макротексту, скільки «дискурсивні послідовності» – окремі ланки в структурі цілого (А. Греймас) [5].

В. Є. Чернявська звужує визначення поняття дискурсу, пропонує два значення, в яких враховано, по-перше, залежність тексту від комунікативної ситуації, по-друге, узагальненість та конкретність тексту. Пор.: Дискурс1 позначає конкретну комунікативну подію, яку фіксують у письмових текстах і усному мовленні, здійснюють у певному когнітивно та типологічно обумовленому комунікативному просторі [19, с. 143]. Дискурс2 розуміють як сукупність тематично співвіднесених текстів: тексти, які об'єднують у дискурс, звернені до однієї загальної теми. Зміст (тема) дискурсу розкривається не одним окремим текстом, але інтертекстуально, у комплексній взаємодії багатьох окремих текстів [17, с. 144].

Ю. С. Степанов у визначенні дискурсу акцентує увагу на ментальності носіїв мови. Пор.: «Дискурс – це особливе використання мови для вираження специфічної ментальності, або ж ідеології (як у роботі Патріка Серіо «Анализ советского политического дискурса»), особливе використання спричиняє активізацію певних рис мови і насамкінець певної граматики і особливих правил лексики. І, зрештою, створює особливий ментальний світ» [16, с. 38–39].

Проте у всіх визначеннях дискурсу, багатозначних чи однозначних, є вказівка на прагматичний і когнітивний аспекти. У всіх дефініціях підкреслено, що саме комунікативна ситуація накладає проєкцію на текст.

Ф. С. Бацевич вважає, що дискурс – «тип

комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних тощо) чинників, які визначаються колом „форм життя”, залежними від тематики спілкування» [1, с. 13].

Н. В. Кондратенко ще чіткіше формулює залежність тексту від комунікативної ситуації: «Дискурс – мовленнєва репрезентація комунікативного акту, що є відбиттям певної ситуації об'єктивної дійсності й містить вербальний компонент, яким є текст, та невербальні компоненти, які впливають на створення та розуміння тексту»; «Дискурс = текст + комунікативна ситуація» [11, с. 40, 44]. Дослідниця підкреслює специфіку художньої комунікації, в якій функціонує текст, «художній текст здатний виступати одним із компонентів акту художньої комунікації, представляючи особливу художню реальність, яка, поєднуючись із дискурсами автора та читача, створює новий тип дискурсу – художній [10, с. 63].

В. І. Карасик у аналізі дискурсу наголошує на міждисциплінарному характері дослідження і стверджує, що він перебуває на межі лінгвістики, соціології, психології, етнографії, семіотичного літературознавства, стилістики й філософії та конкретизує роль комунікативної ситуації у дискурсі. Він стверджує, що дискурс становить проміжне явище між мовленням, спілкуванням, мовною поведінкою, з одного боку, і фіксованим текстом, який є наслідком спілкування, з другого боку. З позиції лінгвофілософії дискурс – це конкретизація мовлення в різних модусах людського існування [8, с. 231].

У науковій літературі наявна розгалужена типологія дискурсів за гетерогенними ознаками: науковий, соціальний, розмовний, діловий, а також міфологічний, історичний, філософський, культурологічний, літературознавчий, фольклорний, психологічний, соціологічний, етнологічний, розповідний (нарративний) та ін., виділяється і середньовічний, античний, архаїчний, модерний, постмодерний, політичний, «виборчий», «оцінний» та інші дискурси [5, с. 42]. В. І. Карасик виокремлює два типи дискурсів – соціолінгвістичні та прагмалінгвістичні, з-поміж перших – інституціональний, педагогічний, релігійний, науковий, політичний, медичний, побутовий різновиди, з-поміж другого типу – гумористичний та ритуальний дискурси [8, с. 231].

Отже, стосовно мовотворчості письменника у науковій літературі функціонує поняття художній дискурс. Фролова І. В. розуміє художній дискурс «як розумово-комунікативну

взаємодію адресанта (автора художнього твору) та адресата (потенційного читача), що відбувається у певному історичному і культурно-соціальному контексті, ґрунтується на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах автора-адресанта, має на меті регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів читача-адресата та матеріалізується у вигляді текстів художніх творів, відкрита множина яких формує вербальний план художнього дискурсу» [18, с. 54].

Багатозначність терміна дискурс дає змогу нам використовувати його у двох значеннях, широкому і вузькому.

Дискурс1, авторський дискурс, дискурс автора, – частина культурного простору, де функціонують семіотичні одиниці, оформлені за законами певних жанрів, у яких творчо, вербальними засобами відтворено знання, відомості, оцінки, ментальність автора як представника певної соціокультурної спільноти і які мають прагматичне навантаження.

У цьому визначенні виокремлено такі ознаки:

1) реалізація дискурсу в художньому тексті певного жанру; 2) автор, час і місце написання художніх текстів; 3) стиль; 4) когнітивний аспект; 5) прагматичний аспект. Таким чином, лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти впливають із комунікативної ситуації, в якій функціонує дискурс.

Художній текст реалізується у комунікативній ситуації, яка має специфіку. Автор і читач роз'єднані у часі і просторі, проте художній текст функціонує в результаті співтворчості автора і читача, які ведуть між собою уявний діалог (автор завжди розраховує на те, що його художній текст буде сприйнятий). Під час аналізу тексту враховується принцип конгеніальності, тобто гармонізації творчих можливостей автора і читача, при цьому особлива увага надається пресуппозиції – фоновим знанням, якими послуговується автор при творенні тексту, а читач – при його сприйманні, що розглядається як проникнення у свідомість автора, його концептуальну систему.

З цього приводу Н. С. Голікова зазначає: «Художній дискурс, на відміну від інших дискурсів, передбачає опосередковане спілкування автора (адресанта) з численними читачами (адресатами) <...> Взаємодія автора-адресанта з численними адресатами позбавлена реальних комунікативних чинників, зокрема темпоральної та локальної фіксації. Попри відсутність безпосереднього контакту, комунікативний вплив письменника на читачів є вочевидь результативним: якщо митець глибоко знає мову, індивідуалізує та увиразнює лінгвальні засоби, то й викликає певне ставлення до своїх художніх текстів і їхню оцінку читачами» [4, с. 39].

Текстова тканина художнього дискурсу становить синтез авторського та персонажного мовлення. Письменник, творець тексту добирає образи, художньо їх інтерпретує, щоб досягти естетичного впливу на читача. У художньому дискурсі об'єктивна дійсність відтворена через

суб'єктивне сприйняття автора. В. В. Виноградов зауважує: «Образ автора – це не просто суб'єкт мовлення, найчастіше він навіть не названий у структурі художнього твору. Це – концентроване втілення суті твору, яке об'єднує всю систему мовленнєвих структур персонажів у їх співвідношенні з оповідачем і через них стає ідейно-стилістичним центром, фокусом цілого» [2, с. 118].

У вузькому розумінні під дискурсом2 розуміємо уривок тексту (контекст). Формальний підхід передбачає розуміння дискурсу як утворення вищого за речення. Йдеться про надфразову єдність, складне синтаксичне ціле, що актуалізується як абзац або послідовність реплік у діалозі, на перший план виходить система конекторів, що забезпечує його цілісність. У межах цієї інтерпретації термін *дискурс* був вперше використаний у назві статті «Discourse Analysis» З. Харріса, який так визначив «метод аналізу зв'язаної мови», призначений для розширення об'єкта дескриптивної лінгвістики за межі однієї пропозиції. У трактуванні автора об'єктом дискурс-аналізу постає послідовність висловлювань, відрізків тексту, за об'ємом більший, ніж речення. В. А. Звегінцев визначає дискурс як сукупність двох або декількох речень, що знаходяться один з одним у змістовому зв'язку [7].

Когнітивний аспект у художньому дискурсі (знання, відомості, оцінки, ментальність) зреалізовано у площині *текст – автор*, прагматичний – у площині *текст – читач*, хоча ми свідомі, що такий поділ умовний. Об'єктивовані у тексті знання, вибір теми, без сумніву, мають вплив на читача. Отже, когнітивний і прагматичний аспекти взаємопов'язані.

Вважаємо за доцільне для ефективного аналізу художнього дискурсу в когнітивному та прагматичному аспектах увести дві абстрактні одиниці – когнітему та прагматему. Когнітема – узагальнена одиниця художнього дискурсу, в якій зреалізовано квант інформації про світ (напр., мовні одинці на позначення мислення, кольору, психічного стану тощо). Так, у художньому дискурсі О. Кобилянської можна виокремити когнітему на позначення кольору. Серед кольороназв є прості мовні одиниці, складні й складені: *однobarвна сірина, ясно червоняве, червоноволося, червоняво-русявий, темно-зелений, темно-понсовий, синьо-темний, indigo-сині* тощо. Описи пейзажів у художньому дискурсі О. Кобилянської зазвичай насичені кольороназвами різної будови: *Небо закуталось в однobarвну сірину; нефоремні снігові хмари збились під нього і, злившись із ним, творили сумну копулу над широкою білою рівниною піль* [9, с. 308]. *Там горить жовтим*

полум'ям між густо-зеленими смереками, там блідніють зубчасті листки незнаной якоїсь заграничної деревини, там розжеврїлося дрібне листя ніжної берези, дрижачи неспокійно перед подихом закінчення, а там опадає нечутно лагідним летом широке блідо-жовте листя сильного явора [9, с. 322] (тут і далі виділено мною. – Ю. Р.).

У художньому дискурсі О. Кобилянської серед кольороназв фіксуємо чимало новотворів: *Зелені куці з густо і лукувато до землі спадаючими віниками галузок, обсіпані дрібним звїздovато-жovтим цвїтом...* [9, с. 294]. *А під берегом лісу – в темрявім затишку, де ріка була найвужчою й найглибишою, де сунулась темно-лискучою поверхнею своєю незамїтною вперед, – там грало світлом небесним* [9, с. 321].

Одиниця прагматичного аспекту – прагматема – абстрактна одиниця художнього дискурсу, яка представлена мовними засобами, здатними впливати на читача. Наприклад, у художньому дискурсі Ольги Кобилянської наступна прагматема ілюструє авторське мовлення, починається емоційним вигуком *Ба!* – еквівалентом речення, підсиленням риторичним питанням і розлогою відповіддю. У такий спосіб квазидіалог виступає текстотвірним прийомом. У прагматемі два квазидіалоги. До того ж, авторка використовує сегментацію тексту: кожне просте речення з нового рядка. У другому квазидіалозі, у відповіді використано часткове протиставлення, увиразнене парцеляцією. Емоційний вплив на читача підсилює фразеологізм народно-розмовного характеру. Пор.

Ба! Що їй було? То було смїшне спалахнення, невчасне заворушення плебейських інстинктів, котрі через її розніжене життя не мали будучності.

Вона осмішлася перед слугами.

Її губи скривилися в іронію над самою собою.

Чи природа нездавима?

Її бабка по батькові власне була гуцулка. Гарна, а проте мужичка! У них все бувають незамїтні хвилі, коли інстинкти прориваються і греблі не знають [9, с. 114].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у художньому дискурсі, який передбачає мультидисциплінарний підхід до його висвітлення, комунікативна ситуація проектує прагматичний складник (у площині *текст – читач*), який у свою чергу визначає лінгвокогнітивну реалізацію знань, об'єктивованих у художньому тексті. Багатозначність терміна *дискурс* дозволяє використовувати його у широкому та вузькому значеннях. Когнітему розглядаємо як одиницю художнього дискурсу в когнітивному аспекті, прагматему – у прагматичному.

Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому аналізі художнього дискурсу Ольги Кобилянської, визначенні та описі мовної реалізації когнітем та прагматем.

Література

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
2. Виноградов В. В. О языке художественной прозы: избранные труды / отв. ред.: Г. В. Степанов, А. П. Чудаков. Москва: Наука, 1980. 360 с.
3. Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155–166.
4. Голікова Н. С. Художній дискурс П.А. Загребельного: лінгвокогнітивний і прагмастилістичний аспекти : дис... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2019. 529 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Holikova_Nataliia/Khudozhnii_dyskurs_P_A_Zahrebelnoho_linhvokohnityvnyi_i_prahm_astylistychnyi_aspekty/ (дата звернення: 20.11.2020)
5. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст: монографія. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 178 с.
6. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум: наук.-навч. посіб. Донецьк: ДонНУ, 2006. 289 с.
7. Звегинцев В. А. Предложение и его соотношение к языку и речи. Москва: МГУ, 1976. 307 с.
8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 390 с.
9. Кобылянская О. Ю. Зібрання творів: у 10 т.: Новели. Оповідання. Поезії в прозі / за ред. В. І. Антофійчук [голова], С. Д. Кирилюк та ін. Чернівці: Букрек, 2013. Т.1. 476 с.
10. Кондратенко Н. В. Дискурсивна парадигма досліджень художнього тексту. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2015. Вип. 1 (34). С. 60–65.
11. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
12. Попова І. С. Фундаментальні категорії синтаксису української мови у формально-граматичному та метамовному аспектах: автореф. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: 10.02.01. Чернівці, 2012. 40 с.
13. Приблуда Л. До проблеми визначення статусу художнього дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 16. С. 295–301.
14. Руснак Н. Лінгвокогнітивні та прагматичні виміри діалектних текстів буковинських говірок: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 448 с.
15. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енцикл. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
16. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности. *Язык и наука конца 20 века: сб. ст.* Москва: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. С. 35–73.
17. Українська мова: енциклопедія / за ред. Русанівського В. М., Тараненко О. О., Зяблюка М. П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. 824 с.
18. Фролова І. Є., Омецинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія*. Харків, 2018. Вип. 87. С.52–61.
19. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учеб. пособие. Москва: Либроком, 2009. 248 с.

References

1. Bacevych F. S. Narysy z lingvistychnoyi pragmatyky: monografiya. L'viv: PAIS, 2010. 336 s.
2. Vinogradov V. V. O jazyke hudozhestvennoj prozy: izbrannye trudy / otv. red.: G. V. Stepanov, A. P. Chudakov. Moskva: Nauka, 1980. 360 s.
3. Voronovska L. Universalni ta specyficni osoblyvosti vyznachennya oznak xudozhnogo dyskursu. *Teoretychna i dydaktychna filologiya*. Pereyaslav-Hmelnyczkyj, 2015. Vyp. 20. S. 155–166.
4. Golikova N. S. Xudozhnij dyskurs P.A. Zagrebelnoho: lingvokognityvnyj i pragmastylistychnyj aspekty: dys... d-ra filol. nauk: 10.02.01 / Dniprov. nacz. un-t im. Olesya Gonchara. Dnipro, 2019. 529 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Holikova_Nataliia/Khudozhnii_dyskurs_P_A_Zahrebelnoho_linhvokohnityvnyi_i_prahm_astylistychnyi_aspekty/ (data zvernennia: 20.11.2020).
5. Golyanych M. I. Vnutrishnya forma slova i xudozhnij tekst: monografiya. Ivano-Frankivsk: Plaj, 1997. 178 s.
6. Zagnitko A. P. Lingvistyka tekstu: Teoriya i praktykum: nauk.-navch. posib. Doneczk: DonNU, 2006. 289 s.
7. Zvegincev V. A. Predlozhenie i ego sootnoshenie k jazyku i rechi. Moskva: MGU, 1976. 307 s.
8. Karasik V. I. Jazykovoj krug: lichnost', koncepty, diskurs. Moskva: Gnozis, 2004. 390 s.
9. Kobyljanska O. Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t.: Novely. Opovidannya. Poeziyi v prozi / za red. V. I. Antofijchuk [golova], S. D. Kyrylyuk ta in. Chernivci: Bukrek, 2013. T.1. 476 s.
10. Kondratenko N.V. Dyskursyyna paradygma doslidzhen` xudozhnogo tekstu. *Zapysky z romano-germanskoji filologiji*. Odesa, 2015. Vyp. 1(34). S. 60–65.
11. Kondratenko N. V. Syntaksys ukrayinskogo modernistskogo i postmodernistskogo xudozhnogo dyskursu: monografiya. Kyiv: Vydavnychij dim Dmytra Burago, 2012. 328 s.
12. Popova I. S. Fundamentalni kategoriyi syntaksysu ukrayinskoyi movy u formalno-gramatychnomu ta metamovnomu aspektax: avtoref. na zdobuttya nauk. stupenya doktora filol. nauk: 10.02.01. Chernivci, 2012. 40 s.
13. Prybluda L. Do problemy vyznachennya statusu hudozhnogo dyskursu. *Teoretychna i dydaktychna filologiya*. Pereyaslav-Xmelnyckyj, 2013. Vyp. 16. S. 295–301.
14. Rusnak N. Lingvokognityvni ta pragmatychni vymiry dialektnyx tekstiv bukovynskyx govirok: monografiya. Chernivci: Cherniveczkyj nacz. un-t, 2009. 448 s.

15. Selivanova O. Suchasna lingvistyka: terminologichna encykl. Poltava: Dovkillya-K, 2006. 716 s.
16. Stepanov Ju. S. Al'ternativnyj mir, Diskurs, Fakt i princip Prichinnosti. Jazyk i nauka konca 20 veka: sb. st. Moskva: Ros. gos. gumanit. un-t, 1995. S.35–73.
17. Ukrayinska mova: encyklopediya / za red. Rusanivskogo V. M., Taranenko O. O., Zyablyuka M.P. ta in. Moskva: Vyd-vo «Ukr. encykl.» im. M. Bazhana. 2004. 824 s.
18. Frolova I. Ye., Omecynska O.V. Specyfika xudozhnogo dyskursu ta jogo aspektiv. *Visnyk HNU im. V. N. Karazina. Inozemna filologiya*. Harkiv, 2018. Vyp. 87. S.52–61.
19. Chernjavska V. E. Lingvistika teksta: Polikodovost', intertekstual'nost', interdiskursivnost': ucheb. posob. Moskva: Librokom, 2009. 248 s.

Руснак Юлия Манольевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры общественных наук и украиноведения, ВГУЗ Украины «Буковинский государственный медицинский университет» (пл. Театральная, 2, Черновцы, 58002, Украина); e-mail: yuliyarusnak@bsmu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9941-4411>

Yulia Rusnak, PhD of Philology, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University” (2, Teatralna sq., Chernivtsi, 58002, Ukraine); e-mail: yuliyarusnak@bsmu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9941-4411>